

The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution¹

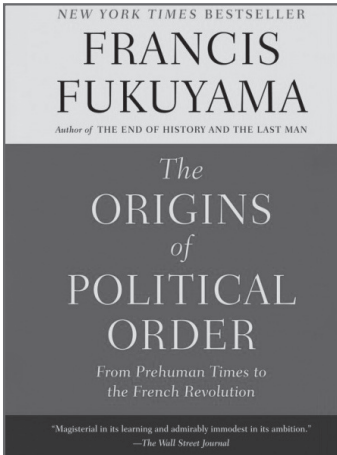
ศัญญารัตน์ มีสุวรรณ

Ph.D. (Political Science), อาจารย์

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: sanyarat@msu.ac.th

Francis Fukuyama. (2011). **The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution.** New York: D&M Publishers, 586 pages.

คำถามหลักๆ สองข้อที่นักรัฐศาสตร์และผู้สนใจเรื่องการเมือง-รัฐพยายามแสวงหาคำตอบอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ (1) ระเบียบทางการเมือง (political order) เกิดขึ้นได้อย่างไร และ (2) เพราะเหตุใดระเบียบทางการเมืองหนึ่งๆ จึงเกิดการเสื่อมถอย แล้วล่มสลายไปในที่สุด จวบจนปัจจุบัน ดูเหมือนนักรัฐศาสตร์ก็ยังคงไม่พอใจกับคำตอบที่ให้แกคำถามทั้งสองนี้ และยังคง

321

ปีที่ 21
ฉบับที่ 2
เม.ย.
-
มี.ย.
2558

¹ This work is part of the research supported by the Korea Foundation for Advanced Studies' International Scholar Exchange Fellowship for the Academic year of 2014-2015

เดินหน้าพยายามหาคำอธิบายที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรืออย่างน้อยก็ใกล้เคียงกับ “ความจริง” มากที่สุด จนสามารถนำไปสู่การสร้างเป็น “ทฤษฎี”

วัตถุประสงค์หลักในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่อง *The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution* (2011) ซึ่งเป็นหนังสือเล่มแรกในโครงการศึกษาเกี่ยวกับกำเนิดและการล่มสลายของระบียบทางการเมือง¹ ของฟรานซิส ฟูกูยามะ² (Francis Fukuyama) นอกจากมุ่งตอบคำถามสองประการข้างต้นแล้ว เขายังต้องการปรับผลงานวิชาการของแซมมวล ฮันทิงตัน (Samuel Huntington) หนึ่งในอาจารย์ผู้เคยสอนเขา เรื่อง *Political Order in Changing Societies* (1968) ให้เนื้อหา มีความทันสมัยและครอบคลุมครบถ้วนยิ่งขึ้น

ในทัศนะของฟูกูยามะ แม้หนังสือเรื่อง *Political Order in Changing Societies* จะได้รับการยอมรับในฐานะหนังสือคลาสสิกของสาขารัฐศาสตร์ แต่เนื้อหาส่วนใหญ่เน้นไปที่บทบาทและหน้าที่ของระบียบทางการเมืองในกระบวนการนำไปสู่ความทันสมัยของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางการเมืองและสังคมโลกในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองมากกว่า ในปัจจุบัน อีกทั้งฮันทิงตันก็ไม่ได้อธิบายที่มาของการเกิดและดำรงอยู่ของระบียบทางการเมืองในสังคมต่าง ๆ (น. x-xi) อย่างพอเพียง ทั้งๆ ที่ระบียบการเมืองเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อธรรมาธิทางการเมืองของสังคมนั้นๆ

ฟูกูยามะย้ำว่า คำตอบในหนังสือเล่มนี้ไม่ใช่ “ทฤษฎี” ในความหมายของ “ทฤษฎีสากล” (grand theory) หากเป็นแค่ “ทฤษฎีระดับกลาง” (middle-range theory) (น. 24) ทั้งนี้ คงเพื่อป้องกันการขยายความที่เกินจริงเกี่ยวกับคำตอบของเขาเรื่องกำเนิดและการเสื่อมถอยของระบียบทางการเมือง คำตอบที่

¹ หนังสือเล่มที่สองในโครงการนี้ของฟูกูยามะ คือ *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy* พิมพ์ในปี ค.ศ. 2014

² นักวิชาการไทยเขียนนามสกุลของ Fukuyama เป็นภาษาไทยแตกต่างกันไป อาทิ ฟูกูยามา ฟูกูยามะ และฟูกุยามะ เป็นต้น บทความนี้ใช้วิธีเขียนคำทับศัพท์จากภาษาญี่ปุ่นตามแบบราชบัณฑิตยสถาน

เขานำเสนอมาจากการบูรณาการความรู้ในหลายๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกัน อาทิ วิชาชีววิทยาวิวัฒนาการ วิชาประวัติศาสตร์ วิชามานุษยวิทยา วิชาเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งวิชารัฐศาสตร์ ซึ่งส่งผลให้คำตอบของเขามีหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุนที่หลากหลายและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

ในหนังสือเล่มนี้ ฟูกูยะมะได้ศึกษากำเนิดของระเบียบทางการเมืองในพื้นที่ต่างๆ ของโลก เริ่มจากจีน อินเดีย ตะวันออกกลางและยุโรป โดยช่วงเวลาที่ศึกษาเริ่มตั้งแต่การเกิดขึ้นของสังคมจนถึงก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ก่อนการวิเคราะห์ที่มาและจุดจบของระเบียบทางการเมือง ฟูกูยะมะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบทางการเมืองและ“สถาบันทางการเมือง” (political institutions) การจะมีสิ่งแรกได้ จำต้องมีสิ่งหลังก่อน โดยสถาบันทางการเมืองเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่สร้างและธำรงรักษาระเบียบทางการเมือง การล่มสลายของสถาบันทางการเมืองย่อมมีผลต่อการหายไปของระเบียบทางการเมือง สถาบันทางการเมืองที่เป็นแกนกลางของการศึกษาของฟูกูยะมะ ประกอบด้วย 3 สถาบัน ดังนี้ (1) รัฐ - the state (2) การปกครองด้วยกฎหมาย - the rule of law (3) รัฐบาลที่มีความรับผิดชอบ - accountable government (น. 15-16)

ธรรมชาติของมนุษย์

ฟูกูยะมะยึดธรรมเนียมเดิมดั้งเดิม ในการแสวงหาคำตอบเรื่องที่มาของระเบียบทางการเมือง ด้วยการอธิบาย “สภาวะธรรมชาติ” (state of nature) ของมนุษย์ เขาแบ่งกลุ่มนักคิดที่วางทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องนี้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มนักคิดที่เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองโดยกำเนิดและอยู่ร่วมกันในสภาวะธรรมชาติ อริสโตเติลเป็นนักคิดคนสำคัญของสำนักนี้
2. มนุษย์เป็นสัตว์ที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวในสภาวะธรรมชาติ ด้วยเหตุผลบางประการ มนุษย์เลือกละทิ้งสภาวะธรรมชาติของตนและรวมกลุ่มกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง มนุษย์ในสำนักนี้ทำสัญญาทางสังคม (social contract) ร่วมกันก่อน แล้วจึงวิวัฒนาการเข้าสู่การเป็นสังคมและจัดระเบียบทางการเมือง (น. 26)

ฟูกุยกะมะได้อธิบายสภาวะธรรมชาติของสำนักความคิดที่สองอย่างละเอียด โดยอ้างถึงนักคิดสำคัญ 3 คน คือ โทมัส ฮ็อบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) และฌอง-ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) โดยชี้ว่า ทั้งสามเห็นแตกต่างกันเรื่องสาเหตุที่มนุษย์เลือกละทิ้งสภาวะธรรมชาติของตน ทั้งๆ ที่ในสภาวะธรรมชาตินั้นมนุษย์มีเสรีภาพเต็มที่

สำหรับฮ็อบส์ มนุษย์อยู่ในสภาวะธรรมชาติที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ระหว่างกัน อันเกิดมาจากแรงขับในการแข่งขัน ความหวาดกลัว และการแสวงหาชื่อเสียงเกียรติภูมิ ส่งผลให้มนุษย์หวาดกลัวการตายจากความรุนแรงหรือถูกฆ่ามากที่สุด เพื่อหลีกเลี่ยงจากการตายอย่างอนาถ และการยอมรับสิทธิในชีวิตของตนจากผู้อื่น มนุษย์จึงละทิ้งเสรีภาพในการทำสิ่งใดก็ได้ตามต้องการ ด้วยเหตุนี้ ระเบียบทางการเมืองจึงถือกำเนิดขึ้น เพื่อรักษาสันติภาพระหว่างมนุษย์ (น. 27)

ขณะที่ฮ็อบส์เน้นการแข่งขัระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติและ ความหวาดกลัวการถูกฆ่าตายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำสัญญาทางสังคม ล็อกกลับมีทัศนะต่อสภาวะธรรมชาติที่รุนแรงน้อยกว่า เขามองว่า ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ใช้เวลาและแรงงานส่วนใหญ่ของตนไปกับการผลิตทรัพย์สินส่วนบุคคล ซึ่งหมายความว่า แรกสุดมนุษย์มีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และการถือครองทรัพย์สิน อย่างไรก็ตาม เสรีภาพที่ไร้การควบคุมเป็นบ่อเกิดของการต่อสู้ระหว่างกัน ดังนั้น มนุษย์จึงได้ทำสัญญาทางสังคมระหว่างกัน เพื่อมอบอำนาจให้แก่รัฐบาลในการควบคุมเสรีภาพบางส่วนของมนุษย์ และใช้ในการรักษาเสรีภาพส่วนที่เหลือและทรัพย์สินส่วนบุคคล (เพ็งอ้าง)

รูสโซเห็นตรงกันข้ามกับฮ็อบส์ในประเด็นมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ โดยมองว่า มนุษย์ตามธรรมชาติอยู่อย่างสันโดษ มีนิสัยขี้อลาด และมีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงจากมนุษย์คนอื่นมากกว่าการดุ่มเข้าหากันเพื่อต่อสู้ การเกิดขึ้นของสังคมในความเห็นของรูสโซเป็นผลมาจากการพัฒนาความสัมพันธ์กับมนุษย์ด้วยกัน โดยผ่านกระบวนการพึ่งพาระหว่างกัน (mutual dependence) (น. 27-28)

ฟูกุยะมะโจมตีจุดเหมือนสำคัญของนักคิดทั้งสามคน เรื่องการอยู่อย่างโดดเดี่ยวของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติว่า ไม่สอดคล้องกับหลักฐานที่ค้นพบในศาสตร์ว่าด้วยชีววิทยาวิวัฒนาการ และมานุษยวิทยา จากการศึกษาและสังเกตพฤติกรรมของชิมแปนซีซึ่งมีจีโนม (genome) ทับซ้อนกับมนุษย์ถึงร้อยละ 99 (น.31) แสดงให้เห็นถึงลักษณะตามธรรมชาติของชิมแปนซีในการเป็นสัตว์สังคม และอยู่ร่วมกันโดยกำเนิด มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติจึงน่าจะมีความเป็นอยู่ที่ไม่ต่างจากชิมแปนซีนัก

การสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากสาขาวิชาชีววิทยาวิวัฒนาการ โดยอิงทฤษฎีวิวัฒนาการว่าด้วยการคัดสรรตามธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) และวิชามานุษยวิทยา ฟูกุยะมะสรุปประเด็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ไว้ ดังนี้ (น. 26-46)

1. มนุษย์ไม่เคยอยู่ในสภาวะก่อนกำเนิดสังคม (presocial state) และถือกำเนิดขึ้นมาในกลุ่มสังคมที่เกี่ยวข้องกันฉันญาติ (Kin-based social group) มีขนาดใหญ่อเล็กแตกต่างกัน ระหว่างดำรงชีวิตในกลุ่มสังคมนั้น มนุษย์ระยะเริ่มต้นได้พัฒนาความสามารถในการรับรู้และรู้สึก (cognitive and emotional faculties) ที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และได้ฝังความสามารถนี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของยีนส์ (genes)

2. ความสามารถตามธรรมชาติของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (natural human sociability) ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ หลักความเกี่ยวข้องเชิงเครือญาติ (kin selection) และหลักการเอื้อเพื่อแบบต่างตอบแทน (reciprocal altruism)

ตามหลักการข้อแรก เพื่อให้ดีเอ็นเอของตนสืบเชื้อสายต่อไปได้ มนุษย์ถูกตั้งโปรแกรมให้มีพฤติกรรมเอื้อเพื่อหรืออำนวยความสะดวกให้เครือญาติของตน ในขณะที่หลักการที่สองมุ่งเอื้อเพื่อต่อมนุษย์อื่นโดยเน้นไปที่ปฏิสัมพันธ์โดยตรงที่ปฏิบัติต่อกันซ้ำๆ และความสัมพันธ์เชิงไว้วางใจระหว่างกัน ด้วยหลักการพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์นี้เอง ส่งผลให้ในช่วงเวลาที่ไม่ใช่สถาบันทางการเมืองใดๆ หรือสภาวะที่สถาบันทางการเมือง

ไม่มีประสิทธิภาพ มนุษย์มักหันกลับไปใช้หลักการสองประการข้างต้นในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ฟูกุยะมะบัญญัติศัพท์สำหรับพฤติกรรมของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนหลักความเกี่ยวโยงเชิงญาติ และหลักการเอื้อเพื่อในเชิงต่างตอบแทนว่า “patrimonialism” อันเป็นระบบที่เน้นให้ความสำคัญกับเครือญาติและเพื่อนฝูงเป็นพิเศษ (น. 17)

3. มนุษย์มีความโน้มเอียงโดยกำเนิดในการสร้างและปฏิบัติตามปทัสสถานและระเบียบต่างๆ เพื่อให้การอยู่ร่วมกลุ่มเกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง ทั้งนี้ มนุษย์ใช้ความสามารถในการรับรู้และรู้สึกที่ติดตัวมาแต่กำเนิดในข้อที่ 1 จัดจำพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์คนอื่น แล้วส่งผ่านข้อมูลทางการสื่อสารแบบวจนภาษาหรืออวจนภาษาไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มรวมทั้งผู้สืบเชื้อสายของตัวเอง

การส่งผ่านข้อมูลของผู้ที่มีพฤติกรรมไม่ดี ส่งผลให้เกิดการลงโทษทางสังคมตามมา เช่น การไม่ให้ความช่วยเหลือตอบแทน หรือกันออกไปจากกลุ่ม เป็นต้น พฤติกรรมไม่ดีต่างๆ ถูกสถาปนาเป็นข้อห้าม หรือกฎเกณฑ์ เพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของมนุษย์ในเวลาต่อมา

ขณะเดียวกัน ความสามารถในการรับรู้และรู้สึกที่ติดตัวมาแต่กำเนิดส่งผลให้มนุษย์โน้มเอียงไปทางใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล ที่โดดเด่นคือความเย่อหยิ่ง ความภูมิใจ ความรู้สึกอาย ความรู้สึกผิด ความโกรธ และความอับอาย เวลาจะตัดสินใจปฏิบัติตามปทัสสถานและระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ นอกจากนี้ เวลาอยู่ภายใต้ความเชื่อ ปทัสสถาน และระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ นานาระยะหนึ่ง มนุษย์มีแนวโน้มจะยึดติดกับปทัสสถานและระเบียบกฎเกณฑ์นั้นๆ แม้เมื่อเงื่อนไขของการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของปทัสสถานและระเบียบกฎเกณฑ์นั้นๆ จะหมดไปแล้ว หรือสภาวะแวดล้อมทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงแล้วก็ตาม

4. มนุษย์มีความโน้มเอียงตามธรรมชาติที่จะใช้กำลังรุนแรง สถาบันทางการเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ควบคุมและกำหนดระดับการใช้

ความรุนแรงของมนุษย์

5. นอกจากความต้องการด้านวัตถุแล้ว มนุษย์ยังแสวงหาการยอมรับนับถือ (recognition) อีกด้วย และการแสวงหาการยอมรับนับถือนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์

จากสังคมแบบเครือญาติสู่สังคมนรัฐ

มนุษย์ระยะแรกอยู่ในสังคมแบบเครือญาติ (band-level societies) หัวหน้ากลุ่มได้รับเลือกจากการเห็นพ้องร่วมกันของสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่ม อย่างไรก็ตาม หัวหน้ากลุ่มไม่มีอำนาจบังคับเหนือสมาชิก และสิทธิในการเป็นหัวหน้าไม่สามารถถ่ายโอนไปยังลูกโดยอัตโนมัติ

ในสังคมแบบเครือญาติ ผู้หญิงแต่งงานกับผู้ที่ไม่ใช่ญาติใกล้ชิดและย้ายไปอาศัยในบ้านสามี ในบางกรณี ผู้หญิงเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม อันเป็นผลมาจากการแย่งชิงพื้นที่หรือทรัพยากรผ่านการแต่งงานกับคู่ครองนอกกลุ่ม (exogamy) หลักปฏิบัตินี้ไม่เพียงเพิ่มความหลากหลายทางพันธุกรรม แต่ยังช่วยส่งเสริมการเคลื่อนไหว การติดต่อสัมพันธ์ และการค้ากับกลุ่มสังคมอื่นๆ อีกด้วย (น. 54-55)

การเปลี่ยนผ่านจากสังคมแบบเครือญาติสู่สังคมชนเผ่า (tribal societies) มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป สังคมแบบใหม่และสังคมแบบเก่าซ้อนทับกันในช่วงเวลาที่ยาวนานพอสมควร ความแตกต่างระหว่างสังคมแบบชนเผ่าและสังคมแบบเครือญาติอยู่ที่การมีศูนย์กลางบังคับใช้อำนาจ รวมถึงความสามารถในการเรียกระดมพลอย่างรวดเร็ว (น.62)

ฟูกุยะระบุว่า ปัจจัยจำเป็นที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนรูปของสังคมได้แก่ (1) การพัฒนาทางเกษตรกรรม ความสามารถในการเพาะปลูกของมนุษย์ช่วยเพิ่มปริมาณความหนาแน่นของประชากร ส่งผลให้สังคมแบบเครือญาติกลุ่มต่างๆ ติดต่อกันและดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันมากขึ้น (2) การเกิดขึ้นของทรัพย์สินส่วนบุคคล การเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมทางสังคมดังกล่าว สร้างเงื่อนไขต่อการก่อรูปและจัดการกลุ่มสังคมแบบใหม่

(น. 55)

เครื่องมือที่ส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านสังคมแบบเครือข่ายผู้สังคมชนเผ่าคือ ศาสนา อันมีรากฐานมาจากการนับถือผีบรรพบุรุษ การมีคู่ครองนอกกลุ่มทำให้สังคมแบบเครือข่ายหนึ่งมีสายสัมพันธ์ร่วมกันกับอีกกลุ่มหนึ่ง หรือหลายๆ กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มอาจสามารถสืบย้อนถึงผีบรรพบุรุษที่นับถือร่วมกัน ช่วยเสริมสร้างความผูกพันและหน้าที่ให้กับสมาชิกในกลุ่ม แม้เป็นเพียงญาติห่างๆ ความเชื่อที่ว่า ผีบรรพบุรุษมีอำนาจเหนือผู้ที่มีชีวิตอยู่เป็นกลไกสำคัญที่ยึดโยงสมาชิกของชนเผ่าเข้าด้วยกัน (น.60-62) และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่ม (collective action) กล่าวอีกนัยหนึ่ง การที่สมาชิกของชนเผ่าร่วมมือร่วมใจกันทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อเผ่า เป็นผลมาจากความหวาดกลัวการถูกลงโทษระหว่างที่มีชีวิตอยู่หรือหลังความตายโดยผีบรรพบุรุษ (น.37)

นอกจากสมาชิกที่ยึดโยงกันด้วยศาสนาและสายเลือด สังคมชนเผ่าเปิดรับสมาชิกที่ไม่มีสายเลือดร่วมกันเข้ากลุ่ม ผ่านกระบวนการต่างตอบแทนและความสัมพันธ์ส่วนตัว สมาชิกที่ไม่มีสายเลือดเดียวกับคนในเผ่า หากให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกับกิจกรรมของเผ่าเป็นอย่างดี จะได้รับการยอมรับให้อาศัยในเผ่า ในทางตรงกันข้าม เมื่อไม่ทำประโยชน์หรือแสดงพฤติกรรมไม่ดี จะไม่ได้รับการต้อนรับให้อยู่ร่วมในเผ่า ฟูคุยะมะเน้นย้ำความสัมพันธ์แบบต่างตอบแทนและความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบของสังคมชนเผ่า (น. 78)

ในขณะที่สังคมชนเผ่าบางสังคมหยุดการพัฒนาอยู่ที่ระดับนี้ สังคมชนเผ่าจำนวนหนึ่งสามารถก้าวข้ามไปสู่สังคมนิรัฐ (state-level societies) ฟูคุยะมะระบุปัจจัยที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงไว้ ดังนี้

1. กลุ่มสังคมชนเผ่ามีทรัพยากรที่เพียงพอต่อการผลิตมากกว่าความต้องการของประชากรภายในกลุ่ม ทรัพยากรที่ว่าอาจเป็นได้ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ หรือการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ที่ช่วยเพิ่มผลผลิต

2. ประชากรภายในกลุ่มสังคมต้องมีจำนวนมากพอต่อการเกิดขึ้นของชนชั้นทางสังคมและระบบแบ่งงานการทำงานแบบพื้นฐาน

3. ลักษณะทางกายภาพของดินแดนมีลักษณะปิด เพื่อช่วยเพิ่มความหนาแน่นของประชากร และไม่เอื้อให้สมาชิกของกลุ่มสามารถหลบหนีได้โดยง่าย เมื่อโดนใช้กำลังบังคับ

4. สมาชิกของสังคมชนเผ่าถูกกระตุ้นให้ละทิ้งเสรีภาพของตน และเลือกยอมรับอำนาจของรัฐ ซึ่งอาจเกิดจากการคุกคามโดยใช้กำลังของสังคมชนเผ่าอื่นที่มีรูปแบบการรวมตัวดีกว่า หรือเป็นผลจากบุคลิกบารมีของผู้นำทางศาสนา (น. 89)

พุกะมะให้ความสำคัญค่อนข้างมากกับศาสนาในฐานะกลไกเปลี่ยนสังคมชนเผ่าสู่สังคมรัฐ โดยยกตัวอย่างการกำเนิดรัฐอาหรับของกลุ่มผู้ปกครองที่สืบอำนาจต่อจากพระนบี โมฮัมหมัดและกาหลิบอุมาย์ยัด เขาวีเคาะหฺ์ว่า สังคมชนเผ่าหลายกลุ่มอาศัยอยู่ในบริเวณคาบสมุทรอาหรับ ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ไม่อำนวยให้เกิดสังคมรัฐ ตลอดจนมีความเป็นไปได้สูงที่สังคมชนเผ่าเหล่านี้ จะคงวิถีและสภาพความเป็นสังคมชนเผ่าของตนต่อไป หากศาสนาอิสลามไม่ปรากฏตัวขึ้นมา

หลังจากถูกขับออกจากนครเมกกะ พระนบี โมฮัมหมัดและผู้เลื่อมใสย้ายไปยังเมืองเมดินา (Medina) ที่ที่ท่านได้รับการติดต่อให้ช่วยไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งระหว่างชนเผ่าต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาความแตกแยกในเมดินา พระนบี โมฮัมหมัดได้ร่างธรรมนูญแห่งเมดินาและใช้เป็นหลักในการปกครอง หลังจากนั้นได้รวบรวมกลุ่มชนเผ่าต่างๆ เข้าด้วยกันจนสามารถพิชิตนครเมกกะ และประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนผ่านสังคมชนเผ่าในบริเวณดังกล่าว เป็นสังคมรัฐแห่งแรก (น.192-194)

โดยสรุป เพื่อก้าวสู่สังคมรัฐ ผู้นำชนเผ่าบางแห่งใช้อำนาจทางศาสนาสร้างความชอบธรรมให้แก่ฐานะผู้นำของตน และใช้ฐานความชอบธรรมดังกล่าวพัฒนาศักยภาพการรบและระดมพลทหาร อย่างไรก็ตาม ศาสนาที่นำมาใช้จำต้อง

เป็นศาสนาที่พัฒนาและมีความซับซ้อนมากกว่าการนับถือผีบรรพบุรุษ (น.86-87)
ตัวอย่างศาสนาลักษณะนี้ ได้แก่ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ เป็นต้น

ฟูกุยะมะระบุว่า สังคมรัฐมีลักษณะแตกต่างสำคัญจากสังคมชนเผ่า ดังนี้

1. มีศูนย์กลางอำนาจที่สามารถบังคับใช้กฎเกณฑ์/หรือระเบียบต่างๆ ภายในขอบเขตของสังคมนั้นๆ

2. ผู้ปกครองยึดกุมเครื่องมือในการบังคับอันชอบด้วยกฎหมาย อาทิกองทัพและกำลังตำรวจ ไว้แต่ผู้เดียว

3. อำนาจของรัฐผูกติดกับดินแดน ไม่ใช่สายเลือดที่ย้ายถิ่นไปยังบริเวณต่างๆ อย่างในกรณีของสังคมชนเผ่า

4. สมาชิกของสังคมรัฐถูกแบ่งออกเป็นชนชั้นระดับต่างๆ และมีความไม่เท่าเทียมกันสูงกว่าในสังคมชนเผ่า โดยทั่วไป ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะแยกตนออกจากสมาชิกกลุ่มอื่นอย่างชัดเจน

5. รัฐสร้างความชอบธรรมผ่านความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบที่แยบคายยิ่งกว่าในสังคมชนเผ่า ในบางสังคม ชนชั้นนักบวชอยู่ในฐานะผู้พิทักษ์ของผู้ปกครอง ในขณะที่บางสังคม นักบวชเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง (น. 80-81)

ฟูกุยะมะเห็นว่า การเกิดสังคมนรูปแบบใหม่ไม่ได้หมายถึงการสูญหายไปของสังคมดั้งเดิม สังคมใหม่ที่เกิดขึ้นบางครั้งขึ้นอยู่กับฐานของสังคมดั้งเดิม เหมือนเต่าที่ยืนอยู่บนเต่าอีกตัวหนึ่ง ซึ่งก็ยืนอยู่บนเต่าอีกตัวหนึ่งเช่นกัน ในหลายกรณี สังคมดั้งเดิมยังดำเนินอยู่ และไม่ได้เปลี่ยนผ่านสู่สังคมใหม่แต่อย่างใด (น.81)

การพัฒนาและการเสื่อมถอยของระเบียบการเมือง: บทสรุป

หนึ่งในหน้าที่ของสังคมรัฐ คือ การสถาปนาระเบียบทางการเมือง รวมทั้งบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทัศนะของฟูกุยะมะ ระเบียบทางการเมืองอันพึงประสงค์ หมายถึงการสร้างสถาบันทางการเมืองที่เน้นความสัมพันธ์ซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่บนสายสัมพันธ์ส่วนบุคคล สมาชิกของสังคมต่างทำหน้าที่และ

มีความรับผิดชอบในส่วนของตน รวมถึงการเคารพการปกครองด้วยกฎหมาย

หากสังคมรัฐไม่สามารถรักษาระเบียบทางการเมืองขั้นต้นได้ การดำเนินกิจกรรมในสังคมต่างๆ โดยรัฐ เช่น ระบบราชการและระบบการเมืองจะมีแนวโน้มหันกลับคืนสู่การยึดความสัมพันธ์แบบเอื้อเพื่อแก่เครือญาติและเพื่อนฝูงเป็นหลัก อันนำไปสู่การเสื่อมถอยของสังคมรัฐนั้นๆ (น. 452-454)

แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบทางการเมืองของฟูกูยะมะสามารถนำมาอธิบายปัญหาการพัฒนาการเมืองของประเทศไทยในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ สถาบันทางการเมืองของไทยค่อนข้างอ่อนแอ อันเป็นผลมาจากการที่นักการเมือง ข้าราชการและประชาชนจำนวนมากไม่น้อยดำเนินความสัมพันธ์แบบเอื้อเพื่อแก่เครือญาติและเพื่อนฝูงเป็นหลัก ทั้งนี้ ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวถูกกระตุ้นให้เข้มข้นยิ่งขึ้นผ่านนโยบายประชานิยมซึ่งสะท้อนผ่านการเพิ่มขึ้นของจำนวนของคนไทยที่ยอมรับการโกงกินตราบเท่าที่ตนได้รับผลประโยชน์ด้วย¹

ฟูกูยะมะทิ้งท้ายเกี่ยวกับการพัฒนาระเบียบการเมืองของมนุษย์ว่ามีลักษณะไม่ต่างจากกระบวนการคัดสรรตามธรรมชาติตามทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน กล่าวคือระเบียบการเมืองเหมือนกับยีนส์ตรงที่มีการที่ส่งต่อกันในสายการวิวัฒนาการ ระเบียบการเมืองซึ่งใช้งานได้ดีมีความยืดหยุ่นสูง ตลอดจนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมจะอยู่รอดและถูกส่งผ่านให้กับมนุษย์รุ่นต่อไป นอกจากนี้ มนุษย์สามารถเรียนรู้และลอกเลียนจากต้นแบบสถาบันทางการเมืองที่ดีกว่า ส่งผลให้สังคมมนุษย์พัฒนาขึ้นเรื่อยๆ

อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติของมนุษย์ที่ชอบยึดติดกับปทัสถานและ

¹ ผลสำรวจเรื่อง “ต้นตอทุจริตคอร์รัปชัน และทัศนคติของประชาชนต่อรัฐบาลทุจริตคอร์รัปชัน เปรียบเทียบก่อนยึดอำนาจปี พ.ศ. 2549 กับ 2553” จากการสุ่มสำรวจประชาชนในประเทศไทย พบว่า สัดส่วนของประชาชนที่มีทัศนคติยอมรับรัฐบาลทุจริตคอร์รัปชันแต่ขอให้ประเทศชาติรุ่งเรือง ประชาชนอยู่ดีกินดี เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 63.2 ใน พ.ศ. 2551 มาอยู่ที่ร้อยละ 76.1 ในพ.ศ. 2553

ระเบียบกฎเกณฑ์เดิมๆ ทำให้ในหลายๆ สังคม การปรับเปลี่ยนไปใช้ระเบียบ การเมืองใหม่ที่มีความเหมาะสมกว่า เป็นไปได้อย่างยากลำบาก การใช้กำลัง ความรุนแรงเพื่อบังคับให้มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบการเมืองใหม่ จึงเป็นสิ่งที่เสี่ยงไม่ได้ในหลายๆ กรณี (น. 446-448)

ดูเหมือนฟูกุยะจะมีรูปแบบของระเบียบการเมือง ที่เขาเห็นควร เป็นต้นแบบและนำไปประยุกต์ในประเทศต่างๆ อยู่ในใจแล้ว แม้เขาจะไม่ ได้กล่าวออกมาตรงๆ ในหนังสือเล่มนี้ การกล่าวถึงระบอบเสรีประชาธิปไตย แบบสหรัฐอเมริกา และรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาที่มีความยืดหยุ่นสูง และช่วยนำพาประเทศผ่านพ้นวิกฤติทางการเมืองในหลายๆ ครั้ง (น.7) สะท้อนสิ่งที่อยู่ในใจของเขาในระดับหนึ่ง นี่ยังไม่นับผลงานวิชาการในอดีต ของเขา อาทิ The End of History and the Last Man (1992) และ Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution (2002) เป็นต้น ซึ่งให้น้ำหนักกับระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย มากกว่าระบอบการเมืองแบบอื่นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผลงานชิ้นนี้เป็นเหมือน ชิ้นส่วนที่ช่วยเติมเต็มให้แก่จุดยืนทางวิชาการโดยรวมของเขา

ในหนังสือเล่มนี้ ฟูกุยะแนะนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากหลายสาขา วิชามาสสนับสนุนสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และศาสนาในฐานะ เป็นกลไกสำคัญสำหรับการเปลี่ยนผ่านสังคม รวมทั้งปฏิเสธการดำรงอยู่ของ มนุษย์ในสภาวะก่อนกำเนิดสังคม การตีพิมพ์ข้อสรุปจากการศึกษาของเขา นับเป็นก้าวอย่างทีกล้าหาญในฐานะนักวิชาการ แม้จะสุมเสี่ยงอยู่ไม่น้อย ต่อ การถูกโจมตีจากผู้ที่ไม่เห็นด้วย

เพื่อปกป้องสมมติฐานของตน ฟูกุยะมะตีกันข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นไว้ ล่วงหน้า เช่น การย้าถึงข้อเสนอของเขาในฐานะทฤษฎีระดับกลาง และ ออกตัวบ่อยครั้งว่า หลักฐานที่น่าเสนอมุ่งเพียงแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรที่เขาศึกษาเท่านั้น ไม่ได้บ่งบอกสาเหตุ-ผลลัพธ์แต่อย่างใด (น. 62-63) อย่างไรก็ตาม ทำที่อื่นเปี่ยมไปด้วยความระมัดระวังเช่นนี้ของฟูกุยะมะ ส่งผล ให้ผู้อ่านเกิดความลังเลที่จะ “รับซื้อ” แนวคิดของเขาพอสมควร

และท้ายที่สุด น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่ฟูกุยะมะไม่ได้กล่าวถึงวิธีการหรือกระบวนการสถาปนาสถาบันทางการเมืองที่ดีแต่อย่างใดในหนังสือเล่มนี้ ทั้งนี้เขาอาจมองว่า การระบุงูสาเหตุของปัญหา ก็คือการแก้ปัญหาแล้ว อย่างไรก็ตาม ถ้าฟูกุยะมะครอบคลุมประเด็นนี้ไว้ในหนังสือจะช่วยให้เนื้อหาที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น

